

Wieprz, st. 20

Gmina Zalewo

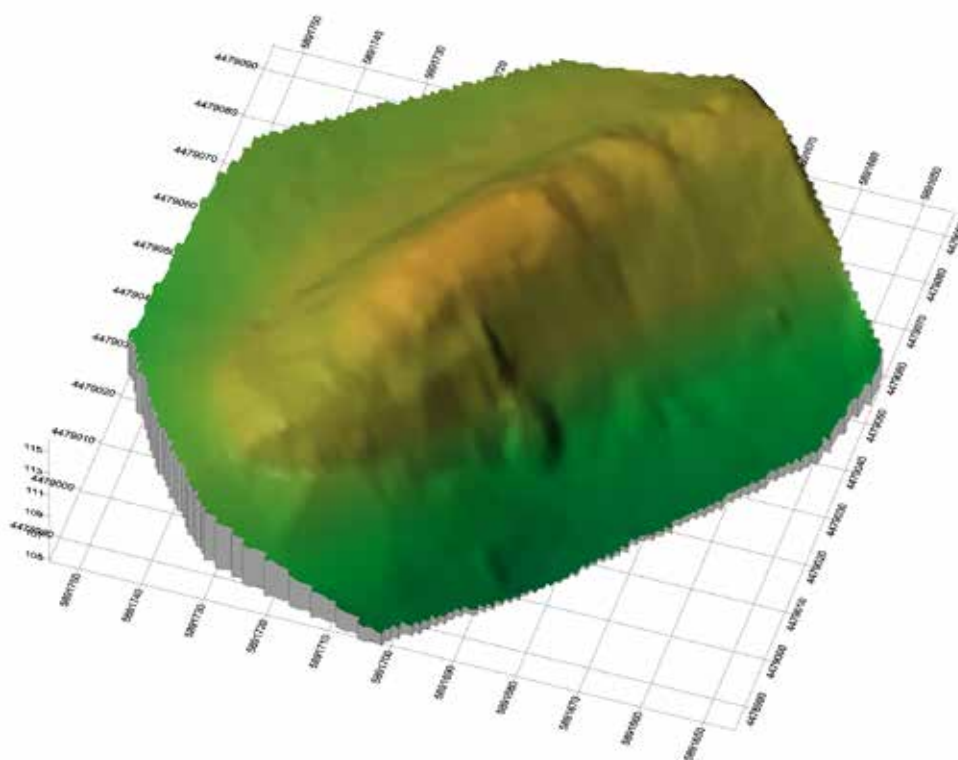
Powiat ławski

AZP 24-53/25

Współrzędne geograficzne:

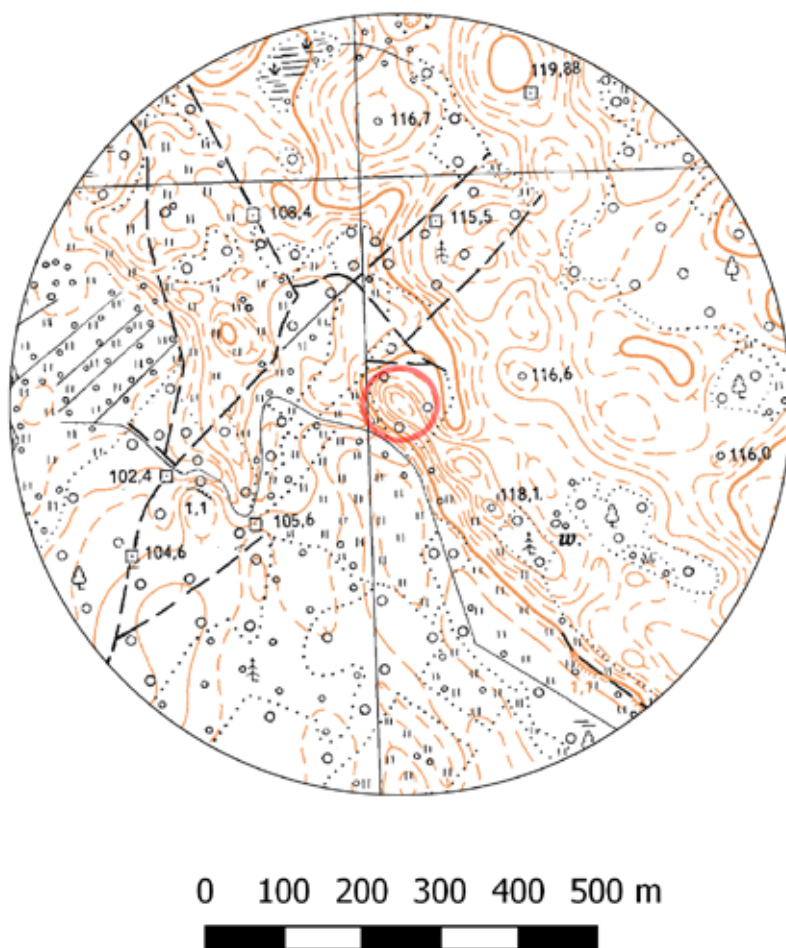
N 53° 45' 26''

E 19° 37' 15''

Ryc. 1. Grodzisko w Wieprzu, st. 20 na mapie w skali 1:25000 (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

Ryc. 2. Grodzisko w Wieprzu, st. 20 na mapie w skali 1:10000 (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

POŁOŻENIE GRODZISKA I JEGO FORMA

RAFAŁ SOLECKI I JACEK WYSOCKI

Grodzisko w Wieprzu, st. 20 znajduje się w połowie odległości pomiędzy wsią Wieprz (*Weepers*) i nieistniejącą dziś wsią Pomiehl (*Pomehlen*) (ryc. 1-2). Stanowisko, położone na wybitnym garbie terenowym – cyplu wysoczyzny, w terenie jest bardzo słabo widoczne (ryc. 3-4). Możliwe jest zaobserwowanie czterech linii wałów i trzech fos, ułożonych na azymucie około 35° (ryc. 5-6). Znajdują się one w południowo-wschodniej części grodziska, gdzie odcinają dostęp do cypla od strony wysoczyzny. Ich widoczna w terenie długość waha się od około 10 m (bliżej majdanu) do około 15 m (dalej od majdanu). Oznaczono je licząc od strony majdanu, jako Wał Majdanu, Wał I, II i III oraz Fosa I, II i III. Wysokości kolejnych wałów i fos na poziomie stropu humusu wzdłuż linii północnej ściany wykopu mają następujące wartości:

- średni poziom majdanu - 116,25 m n.p.m.
- Wał Majdanu - 116,44 m n.p.m.
- Fosa I - 115,55 m n.p.m.
- Wał I - 115,63 m n.p.m.
- Fosa II - 114,97 m n.p.m.
- Wał II - 115,23 m n.p.m.
- Fosa III - 114,64 m n.p.m.
- Wał III - 114,83 m n.p.m..

ŚRODOWISKO FIZYCZNO-GEOGRAFICZNE

JERZY NITYCHORUK I FABIAN WELC

Grodzisko w Wieprzu, st. 20 położone jest na wysoczyźnie polodowcowej, którą urozmaicają pagórki moreny czołowej¹. Wysoczyźnie towarzyszą pola piasków wodnolodowcowych, które podobnie jak osady glacialne powstały w stadiale górnym zlodowacenia Wisły. Liczne zagłębienia są wypełnione torfem, który tworzył się w holocenie (ryc. 7).

Dominującym typem gleb na opisywanym obszarze są gleby płowe na glinach zwałowych, jednak obniżenia na SW od stanowiska, wypełnione torfami, pokrywają gleby bagienne. Dalej na SW występują piaski ze słabo urodzajnymi glebami bielcowymi.

Grodzisko usytuowane jest na izolowanym, owalnym pagórku o stromych zboczach, zbudowanym z gliny zwałowej, mającym wąskie połączenie z wysoczyzną. Właśnie w miejscu owego kontaktu z wysoczyzną widoczne są w morfologii pagórka niewielkie obniżenia i wyniosłości, które poddano badaniom. W drugim obniżeniu od strony majdanu

(wiercenie W-2) stwierdzono do głębokości 1,4 m piasek gliniasty z węglami drzewnymi barwy szaro-brązowej, natomiast w pierwszym obniżeniu (wiercenie W-4) do głębokości 1 m piasek gliniasty szaro-brązowy, również z fragmentami węgla drzewnych. Między obniżeniami (wiercenie W-3) występuje od 0,3 m glina ilasto piaszczysta barwy brązowej. Z tej sytuacji wynika, że obniżenia zostały wykonane intencjonalnie i miały charakter fos oddzielających pagórek od wysoczyzny. Wiercenie W-1, wykonane w centrum pagórka, dokumentuje do głębokości 0,9 m piasek gliniasty z węglami drzewnymi, barwy szaro-brązowej, będący najprawdopodobniej warstwą kulturową. Pod tymi osadami występuje do 2 m glina ilasto-piaszczysta, brązowa, która nie zawierała artefaktów i stanowiła calec. Jak się okazało po wykonaniu wkopów archeologicznych, wypełnisko fos było głębsze niż pokazały to wiercenia (ryc. 8-9).

BADANIA ARCHEOLOGICZNE

RAFAŁ SOLECKI I JACEK WYSOCKI

Przebieg badań terenowych

Stanowisko zostało odkryte w trakcie badań powierzchniowych AZP w 1989 roku przez Marię Wielgus i Jacka Wysockiego i określone wówczas jako grodzisko wczesnośredniowieczne. Do tej pory nie było jednak badane wykopaliskowo.

Przystępując do badań w ramach projektu NPRH *Katalog grodzisk Warmii i Mazur* w roku 2013 zdecydowano się na zastosowanie jednego długiego wykopu o wymiarach 2 x 42 m, usytuowanego na osi prostopadłej do osi widocznych reliktyw fos i wałów (azymut około 150°). Jego jeden koniec obejmował obszar majdanu, od około połowy jego długości, na długości około 7 m, a drugi koniec sięgał podnóża wypiętrzenia od strony południowo-wschodniej. Łączna przebadana powierzchnia to 84 m² (ryc. 10-11).

Stratygrafia stanowiska

W trakcie badań archeologicznych wydzielono łącznie 82 jednostki stratygraficzne, które podzielono na 4 główne fazy związane z użytkowaniem tego obszaru (tabela 1 i ryc. 12).

Warstwy naturalne

Podłożem archeologicznej stratyfikacji stanowiska jest jednostka 26. Składają się na nią zwarte, twarde gliny zwałowe barwy od żółtej, przez pomarańczową, po brązową. Pomiędzy kolejnymi laminacjami tych glin występują soczewki sypkich piasków z rdzawymi,

¹ Szczegółowa mapa geologiczna Polski w skali 1:50000, arkusz Dobrzyki; Rabek i Narwojsz 2008.

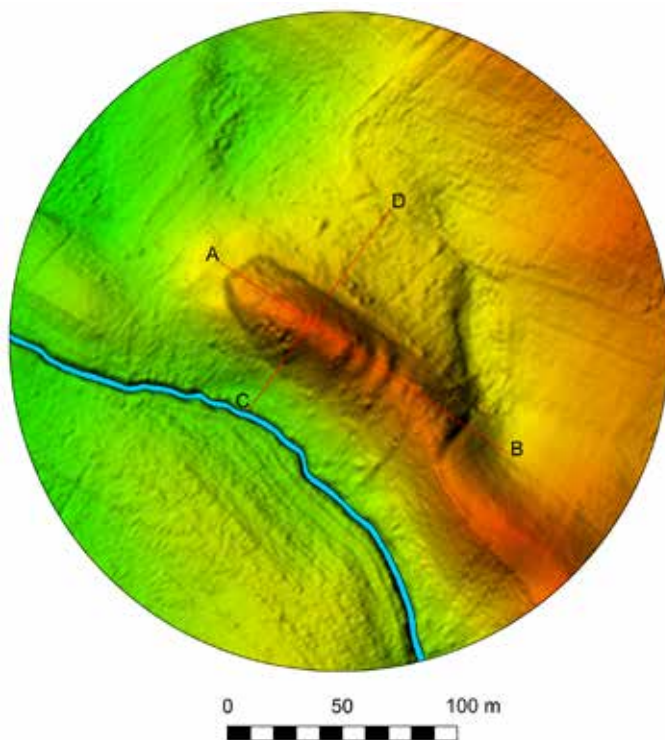

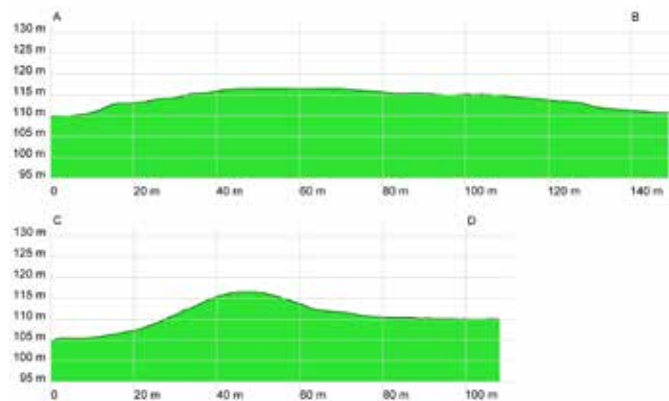
Ryc. 3. Widok grodziska w Wieprzu, st. 20 od strony północno-zachodniej (fot. J. Wysocki, oprac. R. Solecki)

Ryc. 4. Widok majdanu grodziska w Wieprzu, st. 20 od strony północno-wschodniej (fot. J. Wysocki)

Ryc. 5. Grodzisko w Wieprzu, st. 20 na obrazowaniu ALS (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

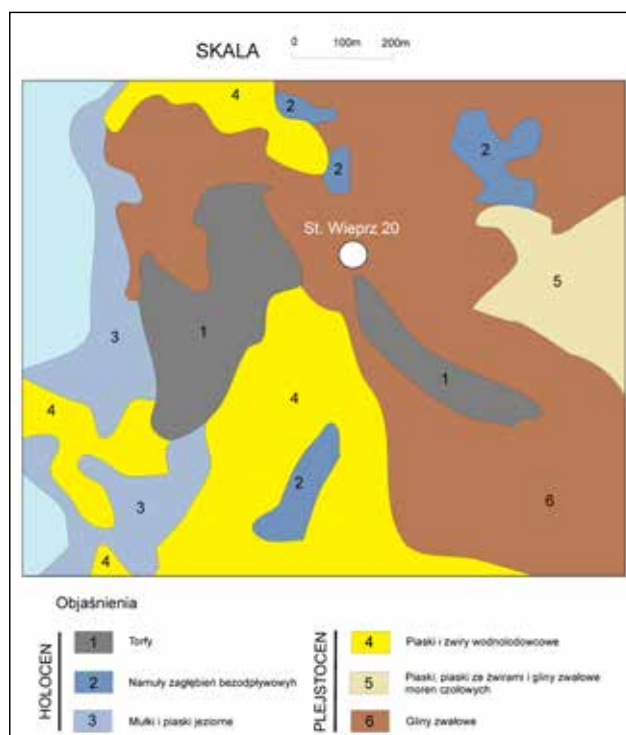

Ryc. 6. Przekroje grodziska w Wieprzu, st. 20 po dwóch liniach uzyskane z danych ALS (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

wału tworzy lekko ziemista glina (8). Przy zewnętrznej krawędzi wału, na styku z Fosą III zanotowano obecność dużego kamienia (średnicy 30 cm), który pierwotnie mógł stanowić umocnienie wału.

Wał III zachował się jedynie w formie podłużnej soczewki lekko ziemistej gliny (71) miąższości do 20 cm, której najwyższy punkt osiąga poziom ok. 114,68 m n.p.m. Podobnie, jak w przypadku Wału II, zanotowano obecność dużego kamienia (średnicy 60 cm) na styku z Fosą III.

Przestrzeń pomiędzy wałami tworzy fosy. Fosa I (38), która ma szerokość ok. 3,9 m, a jej najniższy

Ryc. 7. Mapa geologiczna obejmująca obszar wokół grodziska w Wieprzu, st. 20 (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

żelazistymi wytrąceniami oraz konglomeraty żwiru i kamieni. Pojedyncze kamienie występują także sporadycznie w obrębie pokładów gliny.

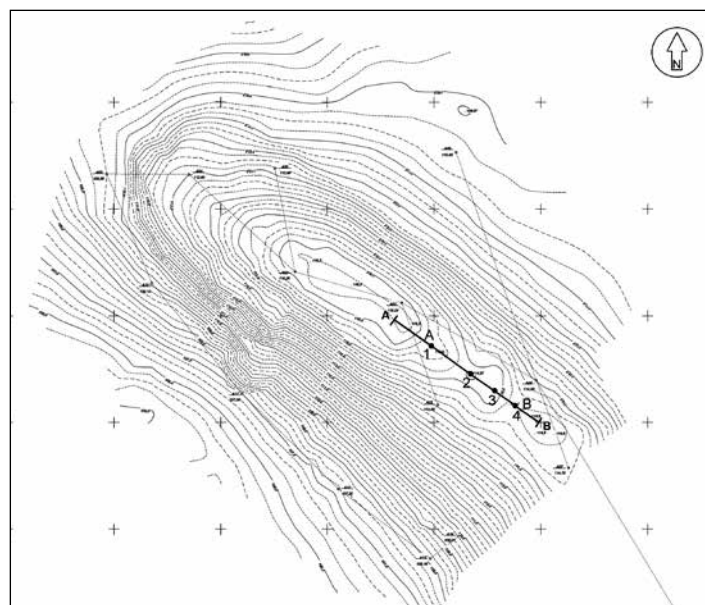
Faza I

Faza I związana jest z budową umocnień – wałów (z prawdopodobnymi konstrukcjami drewnianymi) i fos (ryc. 13-15).

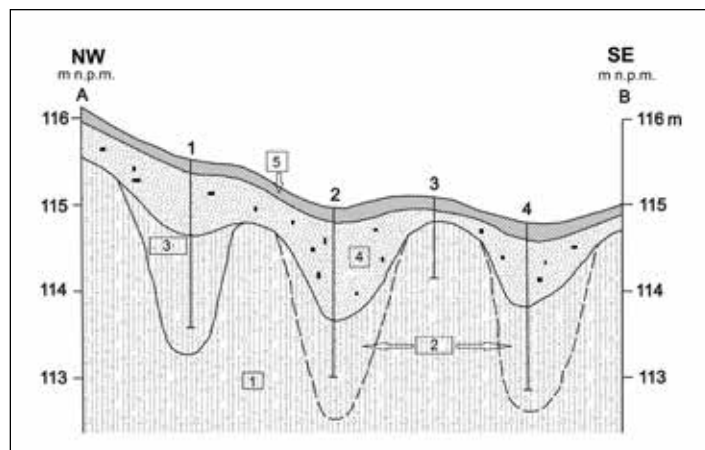
Wał Majdanu ma u podstawy ok. 3,9 m szerokości, a zachowana wysokość dochodzi do 0,35 m. Najwyższy punkt zachowanego nasypu osiąga poziom 116,26 m n.p.m. Zbudowano go ze zwartej, twardej, lekko ziemistej gliny (4) leżącej na calcu. Poniżej warstwy 4 natrafiono na dwa doły poślupowe:

- dół poślupowy 30, kwadratowy w planie, U-kształtny w przekroju, o długości boku do 90 cm i głębokości do 80 cm; jego wypełniskiem jest ziemista glina z dużą liczbą kamieni (31), wśród których natrafiono na kilka kamiennych rozcieraczy;
- dół poślupowy 32, kwadratowy w planie, U-kształtny w przekroju, o długości boku do 80 cm i głębokości do 50 cm; jego wypełniskiem jest ciemna, twarda glina (33).

Doły te ułożone są na osi równoległej do osi nasypu i wyznaczają najpewniej linię palisady okalającej majdan, która pierwotnie wzmocniona była opisanym wyżej nasypem. Na wschód od palisady,

Ryc. 8. Plan grodziska w Wieprzu, st. 20 z lokalizacją odwiertów geologicznych (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

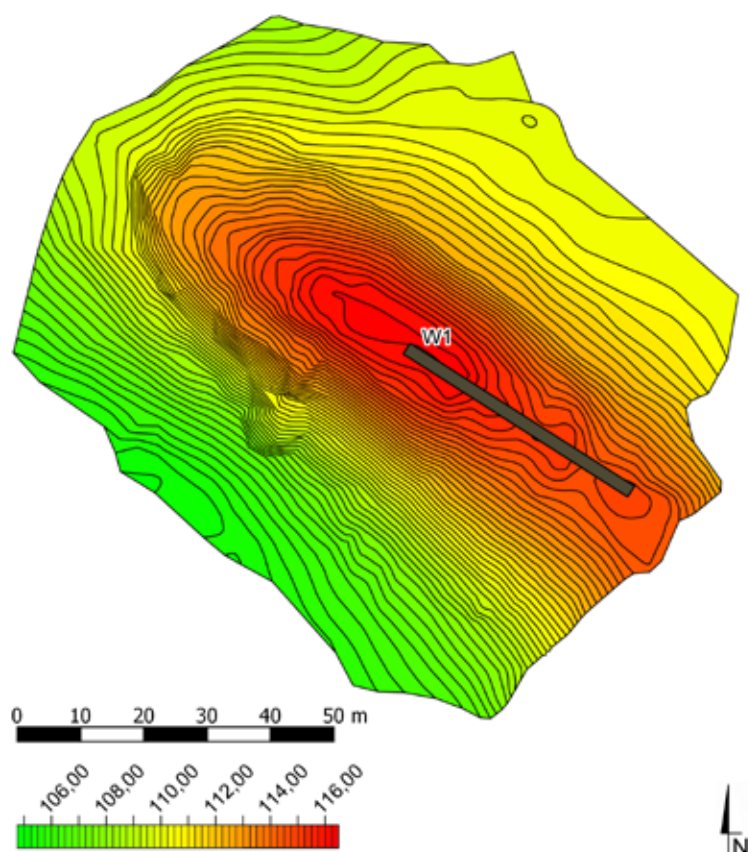
Ryc. 9. Profil geologiczny grodziska w Wieprzu, st. 20: 1 – glina zwalowa, 2-3 – gliniasto-piaszczyste wypełniska fos, 4 – warstwy archeologiczne, 5 – humus oraz gleba (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

na zewnętrznym stoku wału zaobserwowano lekko piaszczystą i ziemistą glinę 55, która formowała skłon wału.

Wał I ma u podstawy ok. 5,1 m szerokości, a zachowana wysokość dochodzi do 0,4 m. Najwyższy uchwycony punkt osiąga poziom 115,46 m n.p.m. Na nasyp wału składają się, w kolejności stratygraficznej: lekko ziemista, zwarta glina (48) i zwarta glina (6), która w części stropowej kruszy się i pyli.

Wał II ma u podstawy ok. 4,3 m szerokości, a zachowana wysokość dochodzi do 0,4 m. Najwyższy jego punkt osiąga poziom 115,07 m n.p.m. Nasyp tego

Ryc. 10. Plan warstwiczny grodziska w Wieprzu, st. 20 z zaznaczonym wykopem badawczym (na podstawie pomiarów J. Błaszczyka, oprac. R. Solecki)

punkt znajduje się na poziomie 114,04 m n.p.m. Różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a szczytem Wału Majdanu po osi ściany północnej wykopu wynosi ok. 2,1 m. Różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a szczytem Wału I po tej samej osi wynosi ok. 1,4 m. Fosa II (39) ma szerokość ok. 5,5 m, a jej najniższy punkt znajduje się na poziomie 112,9 m n.p.m. Różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a szczytem Wału I po osi ściany północnej wykopu wynosi ok. 2,5 m. Różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a szczytem Wału II po tej samej osi wynosi ok. 2,1 m. Fosa III (82) ma szerokość ok. 5,4 m, a jej najniższy punkt znajduje się na poziomie 113,01 m n.p.m. Różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a szczytem Wału II po osi północnej ściany wykopu wynosi ok. 2 m. Różnica wysokości pomiędzy dnem fosy, a powierzchnią gruntu poza stanowiskiem po tej samej osi wynosi około 1,5 m.

Wały grodziska są bardzo silnie zniszczone i nie można na podstawie zachowanych reliktyw określić ich konstrukcji. Biorąc jednak pod uwagę znaczną głębokość odkrytych fos (i wypełniających je warstw erozyjnych), należy sądzić, że były to pierwotnie konstrukcje zdecydowanie wyższe niż ich zachowane pozostałości.

Ryc. 11. Widok ogólny wykopu w czasie eksploracji (fot. Z. Kobyliński)

Faza IIA, IIB, IIC i IID

Kolejna faza dziejów stanowiska to okres funkcjonowania grodziska. Jednostki stratygraficzne związane z tą fazą manifestują się głównie w warstwach będących wypełniskami fos i na obszarze majdanu (ryc. 14-15). W obrębie tej fazy możliwe jest wydzielenie co najmniej czterech okresów, które należą do tego samego horyzontu chronologicznego. Niestety ze względu na brak bezpośrednich relacji stratygraficznych pomiędzy nawarstwieniami z kolejnych fos, nie jest możliwe zbudowanie ich wspólnej chronologii.

Z tego względu konieczne jest opisanie ich w obrębie jednej fazy, gdyż podział spowodowałby potencjalne nieścisłości w narracji.

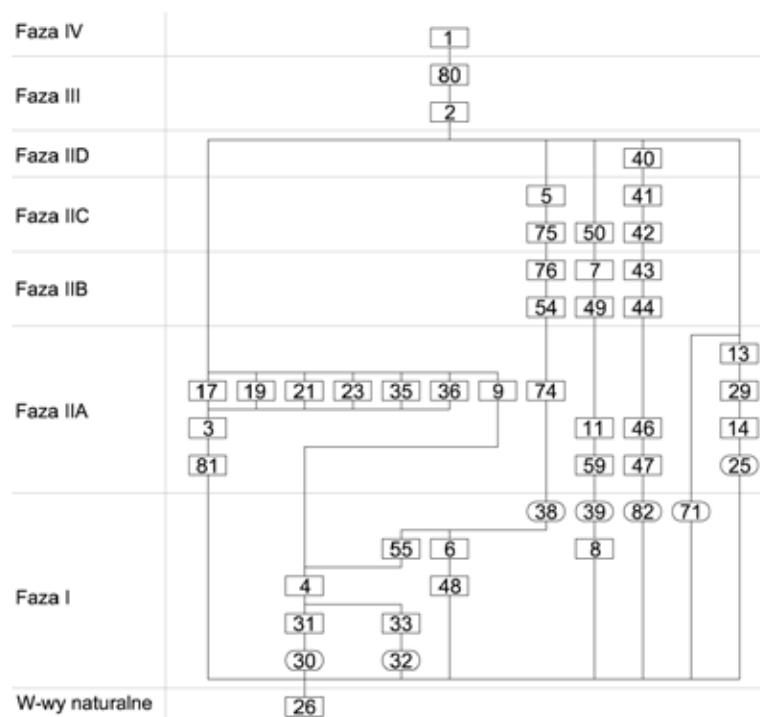
W Fosie I (38) najstarszy okres (A) jest reprezentowany przez zwartą, twardą, lekko piaszczystą glinę (74). Brak wyraźnych domieszek organicznych sugeruje, że jest to warstwa erozyjna, która osadziła się zapewne niezbyt długo po wykopaniu fosy, na jej dnie nie zanotowano bowiem żadnych śladów humifikacji. Kolejny okres (B) wyznacza ziemia z domieszką ilastego piasku (54), będąca poziomem użytkowym w obrębie Fosi I oraz zalegająca ponad nią lekko piaszczysta glina (76), będąca warstwą erozyjną. Najmłodszy wydzielony okres (C) wyznacza ziemia z domieszką ilastego piasku (75), będąca poziomem użytkowym w obrębie Fosi I oraz zalegająca ponad nią pylasty piasek (5), będący warstwą erozyjną.

W Fosie II (39) najstarszy okres (A) jest reprezentowany przez gliniastą ziemię (59) będącą poziomem użytkowym oraz zalegającą ponad nią piaszczystą glinę (11), będącą warstwą erozyjną. Kolejny okres (B) wyznacza ziemisty piasek (49), będący poziomem użytkowym w obrębie Fosi II oraz zalegający ponad nią pylasty piasek (7), będący warstwą erozyjną. Najmłodszy wydzielony okres (C) wyznacza ziemisty piasek (50) będący poziomem użytkowym w obrębie Fosi II.

W Fosie III (82) najstarszy okres (A) jest reprezentowany przez lekko ziemistą glinę z drobinami węgla drzewnych (47), stanowiącą poziom użytkowy oraz zalegającą ponad nią lekko piaszczystą glinę (46), będącą warstwą erozyjną. Kolejny okres (B) wyznacza lekko ziemista glina z domieszką żwiru (44), stanowiącą poziom użytkowy oraz zalegającą ponad nią twarda, ziemista glina (43), będąca warstwą erozyjną. Kolejny okres (C) wyznacza lekko gliniasta ziemia (42), stanowiącą poziom użytkowy oraz zalegającą ponad nią lekko piaszczysta glina (41), będąca warstwą erozyjną. Najmłodszy wydzielony okres (D) wyznacza lekko gliniasta, lekko piaszczysta ziemia (40), będąca poziomem użytkowym w obrębie Fosi III.

Na obszarze majdanu poziom użytkowy z tej fazy wyznacza występująca ponad calcem lekko piaszczysta ziemia (81) oraz zalegająca ponad nią ziemia przemieszana z piachem (3). Na jej stropie zadokumentowano dwa niezbyt liczne bruki kamienne (35) i (36) oraz trzy skupiska szarej ziemi z drobinami węgielków drzewnych (19), (21) i (23), które są zapewne pozostałościami ognisk. Na tym samym poziomie stratygraficznym zanotowano także soczewki ciemnej gliny (9) i piaszczystej ziemi (17), które zapewne także narosły w trakcie funkcjonowania grodziska.

Najciekawszym obiektem z tej fazy jest niewielki rów (25) odkryty już poza linią wałów i fos, lecz powielający ich oś. Rów ten ma formę regularnej rynny

Ryc. 12. Diagram relacji stratygraficznych (oprac. R. Solecki)

o szerokości ok. 130 cm i głębokości do 50 cm. Wypełniskiem rowu w kolejności stratygraficznej jest: gliniasta ziemia (14), konglomerat spalenizny - węgla z drzewa sosnowego² i polepy - oraz gliny (29) i ciemna ziemia (13). Z wypełniska tego obiektu pozyskano liczny materiał zabytkowy w postaci fragmentów naczyń ceramicznych.

Faza III

Fazę III reprezentują jednostki stratygraficzne narosłe po opuszczeniu grodziska. Powstały one w wyniku erozji wałów – ich rozwiewania i rozmywania. Zawierają one także ślady epizodycznego przebywania ludzi w tym miejscu. Do fazy tej zaliczono przemieszaną ziemię i piasek (2), której pokład o miąższości do 30 cm przykrywa cały badany obszar, oraz warstwę piaszczystej ziemi (80) wydzieloną na obszarze majdanu ponad warstwą (2).

Faza IV

Najmłodsza faza dziejów stanowiska to współczesny horyzont chronologiczny i wyznacza go piaszczysta ziemia (1), będąca humusem leśnym pokrywającym cały obszar stanowiska.

² Stępnik 2017: 243.

Tabela 1. Wieprz, st. 20. Badania w roku 2013. Katalog warstw i obiektów oraz ich zależności stratygraficznych

Numer jednostki	Numer obiektu	Położenie w obrębie stanowiska	Współrzędne x,y/N,E	Opis jednostki stratygraficznej (rodzaj sedymentu, miąższość, zawartość zabytkowa, przypuszczalna funkcja/proces formowania)	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
						Znajduje się pod	Znajduje się nad
1	-	Całe stanowisko	X=45-87; Y=150-152	Ciemnoszara, miejscami lekko brązowa, piaszczysta ziemia; miąższość do 20 cm; humus leśny	10YR 3/2	-	2, 80
2	-	Całe stanowisko	X=45-87; Y=150-152	Przemieszana ziemia i piasek; miąższość do 30 cm; warstwa erozyjna narosła po opuszczeniu stanowiska	10YR 7/4	1, 80	3
3	-	Obszar majdanu	X=45-52; Y=150-152	Poziom zbitej ziemi przemieszanej z piachem; miąższość do 30 cm; poziom użytkowy z okresu funkcjonowania grodziska	10YR 3/3	2	81
4	-	Wał majdanu	X=50,70-55,80; Y=150-152	Lekko ziemista glina; miąższość do 35 cm; relikt Wału Majdanu	10YR 5/6	2	33, 53
5	-	Fosa I	X=62,30-66,50; Y=150-152	Pylasty piasek; miąższość do 55 cm; warstwa erozyjna w obrębie Fosi I, narosła po opuszczeniu grodziska	2,5Y 5/4	2	75
6	-	Wał I	X=62,30-66,50; Y=150-152	Glina, w części stropowej pylasta; miąższość do 55 cm; relikt Wału I	2,5Y 5/4	38	48
7	39	Fosa II	X=67,80-71,40; Y=150-152	Pylasty piasek; miąższość do 45 cm; wypełnisko Fosi II	2,5Y 5/4	50	49
8	-	Wał II	X=72,30-75,60; Y=150-152	Lekko ziemista glina; miąższość do 40 cm; relikt Wału II	10YR 5/4	39	26
9	-	Wał majdanu	X=51,60-52,70; Y=150,50-151,80	Soczewka ciemnej gliny; miąższość do 5 cm	10YR 3/2	2	4
11	39	Fosa II	X=67,30-72,10; Y=150-152	Piaszczysta glina; miąższość do 110 cm; wypełnisko Fosi II	10YR 5/4	49	59
13	25	U podstawy wyniesienia grodziska	X=85-86,60; Y=150-152	Ciemna ziemia; miąższość do 40 cm; wypełnisko rowu 25	7,5YR 3/2	2	29
14	25	U podstawy wyniesienia grodziska	X=86,20-87; Y=150,20-152	Gliniasta ziemia; miąższość do 50 cm; wypełnisko rowu 25	2,5Y 3/2	29	25
17	-	Obszar majdanu	X=45-46,40; Y=150-150,60	Piaszczysta ziemia; miąższość do 15 cm; warstwa powstała w trakcie funkcjonowania grodziska	10YR 4/2	2	3
19	-	Obszar majdanu	X=45,90-46,50; Y=151-151,90	Szara ziemia z drobinami węgielków drzewnych; miąższość do 5 cm; relikt paleniska	10YR 6/1	2	3
21	-	Obszar majdanu	X=47,40-48,40; Y=150,60-151,60	Szara ziemia z drobinami węgielków drzewnych; miąższość do 5 cm; relikt paleniska	10YR 6/1	2	3
23	-	Obszar majdanu	X=48,80-49,20; Y=150,10-151,60	Szara ziemia z drobinami węgielków drzewnych; miąższość do 5 cm; relikt paleniska	10YR 6/1	2	3
25	25	U podstawy wyniesienia grodziska	X=85-87; Y=150-152	Regularny, nieckowaty w profilu wąski rowek; szer. do 130 cm, gł. do 50 cm		29	14, 26
26	-	Całe stanowisko	X=45-87; Y=150-152	Glina z soczewkami sypkiego piasku i żwiru; calec	10YR 6/6	81	-
29	25	U podstawy wyniesienia grodziska	X=85-86,60; Y=150-152	Konglomerat spalenizny, węgli drzewnych, przepalanej polepy, ceramiki oraz gliny; miąższość do 40 cm; wypełnisko rowu 25	10YR 3/3	13	14, 25
30	30	Wał majdanu	X=52,80-53,80; Y=150-150,60	Dół posłupowy, kwadratowy w planie, U-kształtny w przekroju; bok do 90 cm, gł. do 80 cm		31	26
31	30	Wał majdanu	X=52,80-53,80; Y=150-150,60	Ziemista glina z dużą liczbą kamieni; wypełnisko dołu posłupowego 30	10YR 4/6	4	30
32	32	Wał majdanu	X=54,50-55,50; Y=151,50-152	Dół posłupowy, kwadratowy w planie, U-kształtny w przekroju; bok do 80 cm, gł. do 50 cm		33	26
33	32	Wał majdanu	X=54,50-55,50; Y=151,50-152	Ciemna, twarda gliny; wypełnisko dołu posłupowego 32	10YR 6/4	4	32
35	-	Obszar majdanu	X=46,50-49,90; Y=151-152	Skupisko kamieni		2	3
36	-	Obszar majdanu	X=47,20-49,50; Y=150-151	Skupisko kamieni		2	3
38	38	Fosa I	X=58,60-62,70; Y=150-152	Nieregularnie V-kształtny w przekroju rów; szer. do 390 cm, gł. do 130 cm; Fosa I		74	6, 26
39	39	Fosa II	X=67,30-72,10; Y=150-152	Regularny, nieckowaty w przekroju rów; szer. do 550 cm, gł. do 170 cm; Fosa II		59	8, 26
40	82	Fosa III	X=77,70-80,20; Y=150-152	Lekko gliniasta, lekko piaszczysta ziemia; miąższość do 35 cm; wypełnisko Fosi III	10YR 3/4	2	41
41	82	Fosa III	X=76,30-81,80; Y=150-152	Lekko piaszczysta glina; miąższość do 40 cm; wypełnisko Fosi III	10YR 4/6	40	42
42	82	Fosa III	X=78,80-80,20; Y=150-152	Lekko gliniasta ziemia; miąższość do 20 cm; wypełnisko Fosi III	7,5YR 3/4	41	43
43	82	Fosa III	X=77-81,60; Y=150-152	Twarda, ziemista glina; miąższość do 70 cm; wypełnisko Fosi III	10YR 6/6	42	44

Tabela 1. Ciąg dalszy

Numer jednostki	Numer obiektu	Położenie w obrębie stanowiska	Współrzędne x,y/N,E	Opis jednostki stratygraficznej (rodzaj sedymentu, miąższość, zawartość zabytkowa, przypuszczalna funkcja/proces formowania)	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
						Znajduje się pod	Znajduje się nad
44	82	Fosa III	X=77,80-81; Y=150-152	Lekko ziemista glina z domieszką żwiru; miąższość do 40 cm; wypełnisko Fosi III	7,5YR 4/4	43	46, 47
46	82	Fosa III	X=77,20-79,20; Y=150,60-152	Lekko piaszczysta glina; miąższość do 40 cm; wypełnisko Fosi III	10YR 5/4	44	47
47	82	Fosa III	X=78,30-79,60; Y=150-152	Lekko ziemista glina z drobinami węgla drzewnych; miąższość do 20 cm; wypełnisko Fosi III	10YR 4/4	44, 46	82
48	-	Wał I	X=62-67,80; Y=150-152	Lekko ziemista, zwarta glina; miąższość do 30 cm; nasyp Wału I	10YR 4/6	6	26
49	39	Fosa II	X=69,20-70,60; Y=150-152	Ziemisty piasek; miąższość do 35 cm; wypełnisko Fosi II	10YR 3/3	7	11
50	39	Fosa II	X=69,10-70,30; Y=150-152	Ziemisty piasek; miąższość do 20 cm; wypełnisko Fosi II	10YR 5/5	2	7
54	38	Fosa I	X=59,80-62,30; Y=150-152	Ziemia z domieszką ilastego piasku; miąższość do 30 cm; wypełnisko Fosi I	10YR 4/2	76	74
55	-	Wał majdanu	X=54,50-59,90; Y=150-151,60	Lekko piaszczysta, ziemista glina; miąższość do 50 cm; niwelacja formująca stok Wału Majdanu	7,5Y 4/6	38	4
59	39	Fosa II	X=68,70-71,80; Y=150-152	Gliniasta ziemia; miąższość do 50 cm; wypełnisko Fosi II	10YR 3/3	11	39
71	-	Wał III	X=81,90-84,30; Y=150-151,30	Lekko ziemista glina; miąższość do 20 cm; relikt Wału III	10YR 5/8	2	26
74	38	Fosa I	X=58,50-62,20; Y=150-152	Zwarta, twarda, lekko piaszczysta glina; miąższość do 60 cm; wypełnisko Fosi I	10YR 3/3	54	38
75	38	Fosa I	X=61,10-61,90; Y=150-152	Ziemia z domieszką ilastego piasku; miąższość do 10 cm; wypełnisko Fosi I	2,5Y 4/2	5	76
76	38	Fosa I	X=60,70-62,70; Y=150-152	Lekko piaszczysta glina; miąższość do 25 cm; wypełnisko Fosi I	10YR 3/4	75	54
80	-	Obszar majdanu	X=45,40-50,60; Y=151-152	Brązowa, piaszczysta ziemia; miąższość do 10 cm; warstwa podściółkowa	2,5Y 4/3	1	2
81	-	Obszar majdanu	X=45-45,40; Y=151,50-152	Lekko piaszczysta ziemia; miąższość do 10 cm; soczewka o nieokreślonej funkcji	2,5Y 3/4	3	26
82	82	Fosa III	X=76,30-81,90; Y=151,50-152	Regularny, nieckowaty w przekroju rów; szer. do 540 cm, gł. do 140 cm; Fosa III		47	26

ZABYTKI RUCHOME

URSZULA KOBYLŃSKA

Ceramika

1. Ogólna charakterystyka zespołu ceramicznego

W czasie badań grodziska w Wieprzu, st. 20 w roku 2013 znaleziono 1001 fragmentów ceramiki, w tym 102 fragmenty z zachowanym wylewem, co stanowi 428% SEN, składające się na ok. 69 naczyń, z których 23 brzegi są ornamentowane owalnymi wgłębieniami. Wśród znalezisk wystąpiło 776 brzuśców, na co składa się 105 fragmentów chropowaconych, 445 gładkich i 11 wyświeconych, zaś 59 - szorstkich. Spośród dolnych części naczyń wydzielono 55 fragmentów przydennych i 28 z zachowanym dnem, co stanowi 228% SEN. W nielicznych przypadkach udało się określić rodzaj den. Najwięcej było den płaskich – 8 fragmentów, lekko wklęsłych – 3 fragmenty i dwa wklęsłe (tabela 2).

Materiał ceramiczny z tego stanowiska jest dość mocno zniszczony (tabela 3). Fragmenty ceramiki są wypłukane i mają zatarte brzegi. Nieokreślonych brzuśców, bez możliwości opisanie rodzaju powierzchni jest 129 fragmentów, a wszystkich przepalonych ułam-

ków było 30 brzuśców i 43 inne fragmenty. Ceramika jest mocno rozdrobniona, głównie są to ułamki o wielkości 3 i 4 cm, stanowiące ponad połowę liczebności całego zbioru. Łącznie z uławkami o wielkości 1 i 2 cm, tych drobnych fragmentów jest aż 655, czyli ponad 65% zbioru. Większość więc materiału ceramicznego nie niesie ze sobą szerszych informacji o formie całych naczyń. Fragmentów średniej wielkości, pomiędzy 5 i 7 cm, jest 292 fragmenty, zaś dużych części naczyń, o wielkości powyżej 7 cm, jest w tym zbiorze jedynie 54. Zniszczonych fragmentów z zatartymi brzegami II i III kategorii zniszczenia³ jest dwa razy więcej niż nie zniszczonych. Całych naczyń nie znaleziono, lecz w kilku jednostkach stratygraficznych (13, 14 i 29; wszystkich stanowiących wypełnisko rowu 25) zalegały większe skupiska fragmentów ceramiki, z których można częściowo wykleić większe partie garnków lub połączyć kilka części z wylewem czy fragmentów przydennych.

Sądząc po liczbie zebranych fragmentów ceramiki, nawarstwienia powstałe w Fazie I, III i IV dziejów grodziska zawierały nikłe tylko ślady działalności ludzkiej. Faza I, którą możemy scharakteryzować na podstawie 80 fragmentów ceramiki, reprezentowana jest przez stosunkowo sporą liczbę fragmentów star-

³ Według klasyfikacji zaproponowanej przez A. Buko 1990.

Tabela 2. Zestawienie ilościowe fragmentów ceramiki z grodziska w Wieprzu, st. 20 (oprac. R. Solecki)

Faza	Jednostka stratygraficzna	Liczba fragmentów łącznie	Liczba różnych naczyń	Wylewy			Szyjki	Brzuśce								Ucha	Części przydne	Dna					Fragmenty przepalone	Fragmenty o wypłukanej powierzchni
				Liczba fragmentów	SEN	Ornamentowane		Liczba fr. ogółem	Rodzaj powierzchni					Przepalone	Ornamentowane			Liczba fragmentów	SEN	Rodzaj				
									Chropowate	Gładkie	Wyświecane	Szorstkie	Nieokreślone							Wklęsłe	Lekko wklęsłe	Płaskie		
I	4	2						2	1				1	1			1						1	
I	6	60	3	3	23			45	14	10			21				12							
I	8	3						2	1	1							1							
I	31	17	1	2	5			13		12	1						1	1	12			1		2
II A	3	203	16	19	74	10	3	166	16	60	1	46	43		6	2	10	3					3	29
II A	11	2						1	1								1							
II A	13	241	11	18	104	5	16	183	17	132	1		16	17	4		10	14	111	1		3	22	1
II A	14	145	8	15	61	3	7	116	14	82		12	6	2	3		5	2	33		2		3	77
II A	19	5						4		4							1							
II A	23	3						3		2	1													
II A	29	286	27	42	151	5	10	216	37	132	7		32	9	3		11	7	72	1	1	3	13	12
II B	7	7						6		3			3				1							
II C	5	2						1		1							1							
III	2	18	2	2	5	1	3	13	2	4			7	1								1	8	
IV	1	7	1	1	5			4	2	2							1	1				1		
SUMA		1001	69	102	428	24	39	775	105	445	11	58	129	30	16	2	56	28	228	2	3	8	43	129

Tabela 3. Fragmentacja i erozja fragmentów ceramiki z grodziska w Wieprzu, st. 20 (oprac. R. Solecki)

Faza	Jedn. strat.	Kategorie wielkościowe															Stopień erozji				RAZEM
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	0	I	II	III	
I	4				2														1	1	2
I	6	2	10	15	15	5	9	3	1									3	30	27	60
I	8			3															2	1	3
I	31		3	3	8	2		1										14		3	17
II A	3	3	13	88	50	21	15	7	1	2	2					1		18	126	59	203
II A	11						1	1										2			2
II A	13		23	54	71	35	24	14	7	4	2	5	1		1			64	135	42	241
II A	14	5	14	50	24	26	12	9	2	2	1							25	111	9	145
II A	19		2	1	1	1													1	4	5
II A	23		1	2															3		3
II A	29		17	74	75	49	34	16	8	7	3	1		1	1			223	21	42	286
II B	7		2	2	2	1												3	1	3	7
II C	5		1						1										2		2
III	2	1	8	4	2	1	2											1	5	12	18
IV	1			3	1	2	1											3	4		7
RAZEM		11	94	299	251	143	98	51	20	15	8	6	1	1	2	1	0	356	442	203	1001

tych i zniszczonych oraz ceramikę głównie o gładkiej powierzchni, cienkościenną. Nawarstwienia Fazy IIA zwierały większość wszystkich odkrytych fragmentów ceramiki; była to więc główna faza użytkowania tego stanowiska.

2. Formy naczyń (tabl. 1-6)

Wśród analizowanych fragmentów z wylewem wyróżnić można głównie naczynia z ozdobnym brzegiem, na które składają się talerze, garnki esowate, o zachylonym brzegu z powierzchnią wygładzaną i nieliczne garnki o chropowatej powierzchni. Wystąpiły też naczynia o powierzchni gładkiej i wypolerowanej z długą szyjką, esowate z poszerzonym brzegiem oraz różnego rodzaju duże i małe misy, a także pojedyncze egzemplarze małych i miniaturowych naczyń.

2.1. Naczynia z ornamentowanym brzegiem wylewu i gładkich powierzchniach ścianek

2.1.1. Talerze (tabl. 1: 26-27)

Zidentyfikowane w omawianym zespole zabytkowym niewielkie fragmenty dwóch płaskich talerzy, o średnicach ok. 16 i 22 cm, mają ozdobne brzegi, formowane wgłębieniami palcowymi. Charakteryzują się one gładkimi, matowymi powierzchniami i jasnobrązowo-rudą barwą ścianek (2,5YR 5/4, 5/6). Jeden z talerzy ma gładki, nie wydzielający się, owalny brzeg, brzeg drugiego jest natomiast wyraźnie wyodrębniony.

2.1.2. Garnki z ozdobnym brzegiem (tabl. 3:1-6; 4:1; 6:10-19)

Najliczniej w omawianym zespole wystąpiły garnki o średnicy od 14 do 32 cm, z najczęstszą średnicą 18 cm, o esowatym profilu (tabl. 3:2-5; 6:14-15,18) i matowej, gładkiej, lub lekko szorstkiej powierzchni, barwy jasnobrązowej lub szarobrązowej z okopceniem (7,5YR 5/3). Ozdabianie owalnymi wgłębieniami palcowymi poszerza lekko wychylony brzeg, niezależnie od formy. Liczne smugi i rysy, głównie w dolnych partiach na powierzchni zewnętrznej, świadczą o zacieraniu i wyrównywaniu gliny (tabl. 3:3, 5). Wnętrze garnków jest lekko wygładzane lub zacierane. Są to średniej wielkości, o masywnej budowie garnki do gotowania (tabl. 3:2-6; 4:1; 6:17) oraz garnki z różnie uformowanym wylewem ozdobnym o nieco mniejszej pojemności (tabl. 6:10-16; 6:19). Garnek podobny do baniastych form średniej wielkości znaleziono np. na terenie grodziska w Sząbruku st. 1, gm. Gietrzwałd, pow. olsztyński⁴. Jedno z naczyń, które można określić jako szerokootworowe (średnica ok. 32 cm), jest dość płytkie z poszerzonym brzegiem i ma gładką powierzchnię (tabl. 3:1). Można je porównywać do podobnych garnków szerokootworowych typu II z Szą-

bruka⁵. Nieliczne garnki z ozdobnym brzegiem mają zachylony wylew, są baniaste i workowate w kształcie, masywne, grubościennie, o średnicy ok. 22 cm (tabl. 3:6; 4:1). Mają one gładkie, matowe powierzchnie barwy brązowej. Garnki z ozdobnym brzegiem wykonywane były z masy ceramicznej z dużą lub średnią ilością domieszki schudzającej o różnej granulacji wraz z miką. Naczynia tego rodzaju odkryto w jednostkach 3, 13, 14, 19, 34 z czasów użytkowania grodu i w jednostce 2 z okresu opuszczenia stanowiska (tabl. 3:1-6; 4:1; 6:10, 12-13, 15-16, 18).

2.2. Naczynia z poszerzonym brzegiem

Naczynia te, o średnicy wylewu wynoszącej od 15 cm do 26 cm, mają charakterystyczne, lekko wydzielające się, płasko ścięte, poszerzone brzegi z wystającą krawędzią zewnętrzną. Powierzchnie tych naczyń są gładkie, matowe, brązowe i czerwono-żółte (5YR 6/6) z obu stron, niekiedy z czarnymi plamami okopcenia. Masa ceramiczna zawierała domieszkę w sporej ilości, o zróżnicowanej granulacji, włącznie z grubymi i drobnymi ziarnami oraz miką. Są to naczynia średniej wielkości, czasem większe i dość masywne garnki, niektóre grubościennie, które zostały słabo opracowane i charakteryzują się słabo zwartą masą ceramiczną w przełamie. Część małych fragmentów tego typu naczyń wykazuje szczerbki ślady mocniejszego wypolerowania także od strony wewnętrznej (tabl. 2:9). Mniejsze formy tego rodzaju naczyń to dzbanuszki, a fragmenty naczyń o większej średnicy z powierzchnią wyświeconą mogą sugerować funkcję głębokich mis do przygotowywania potraw. Masa ceramiczna naczyń wyświeconych zawierała średnią ilość domieszki drobnopięknej oraz miki. Naczynia te były starannie wykonane o równych grubościach ścianek ze zwartym, jednolitym czarnym przełamem. Naczynia z poszerzonym brzegiem wystąpiły w jednostkach 3 i 6 oraz w wypełnisku rowu 25 (tabl. 1:1, 7-9, 15, 21; 2:8-10, 13, 15; 6:9).

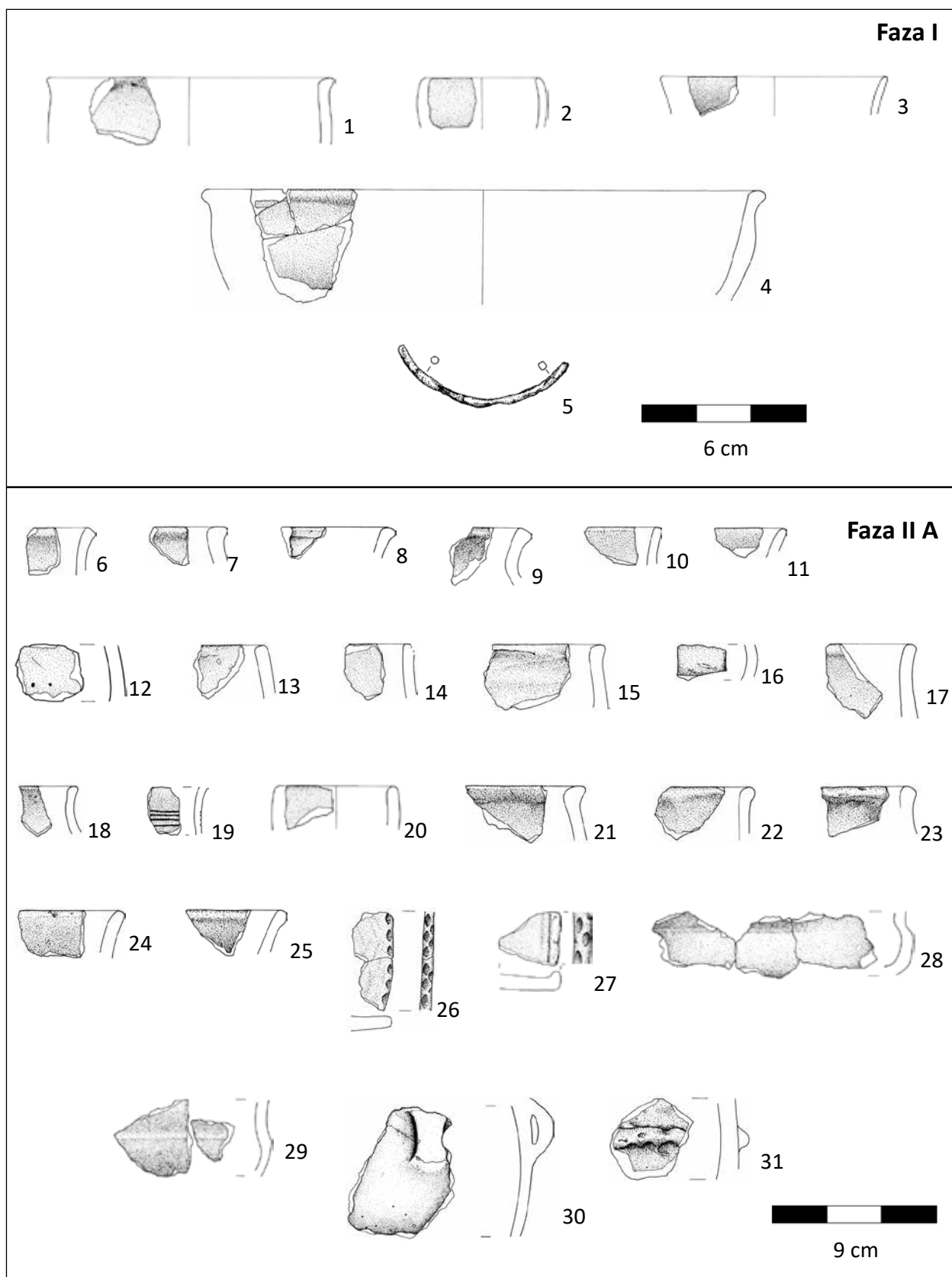
2.3. Naczynia z pogrubionym brzegiem

Część naczyń o zróżnicowanej wielkości średnic (od 15 cm do 30 cm), o powierzchni gładkiej, charakteryzuje się wyraźnie wydzielającym się, obłym, pogrubionym brzegiem. Są to naczynia o lekko esowatym profilu, z krótką szyjką, o wypolerowanej lub wyświeconej powierzchni barwy czarnej lub brązowej z obu stron (10YR 2/1 i 7,5YR 4/4). Masa ceramiczna z której wykonano te naczynia jest zwarta, zawierała małą ilość drobnej domieszki schudzającej, miki, ziarna różowe i białe, w jednolitej czarnej, brązowej lub szarej przełamie. Rozdrobnienie zbioru i brak zachowanych

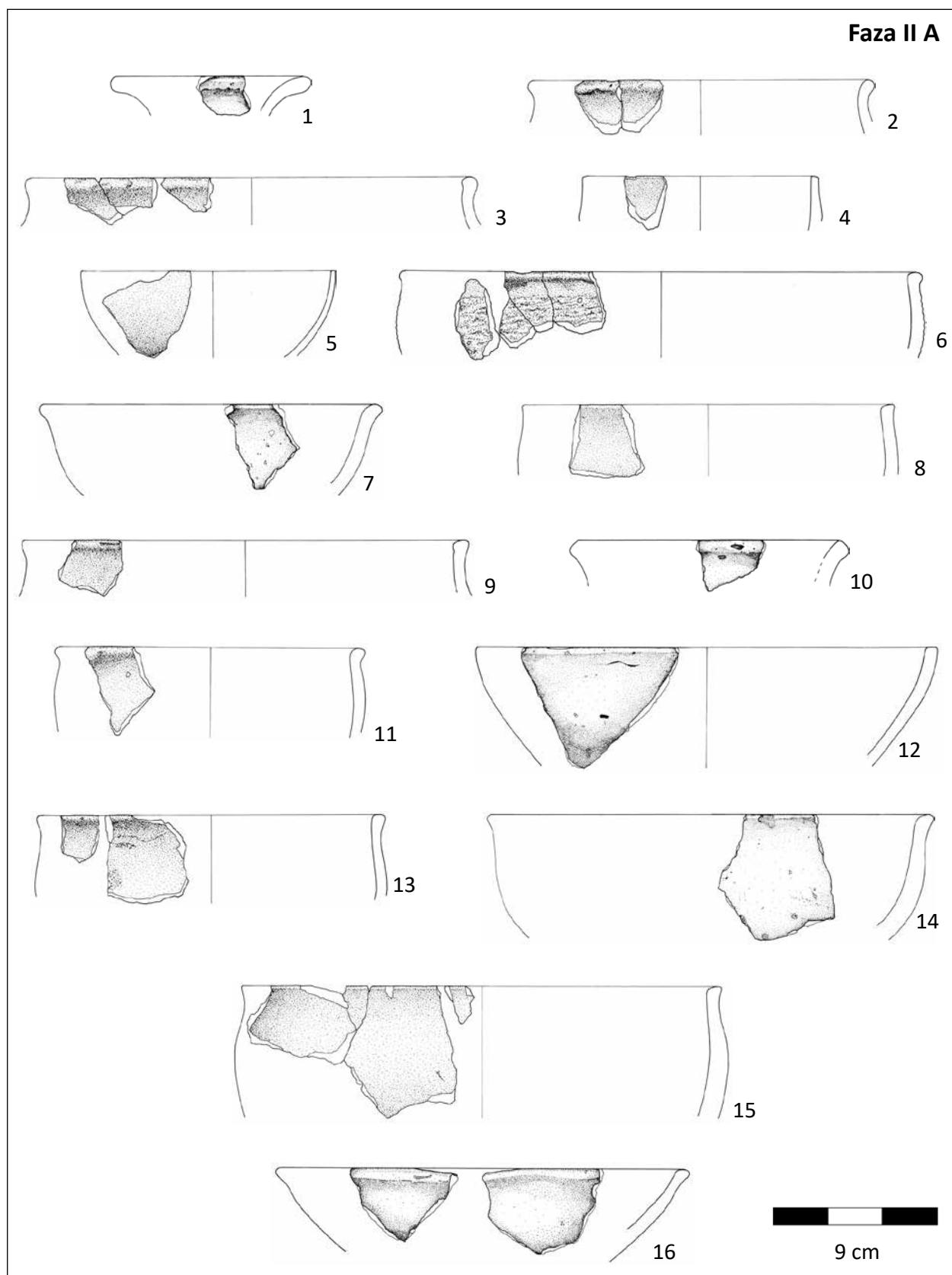
⁴ Mirkowska 1998: tabl. 1:5.

⁵ Mirkowska 1998: tabl. 1:4.

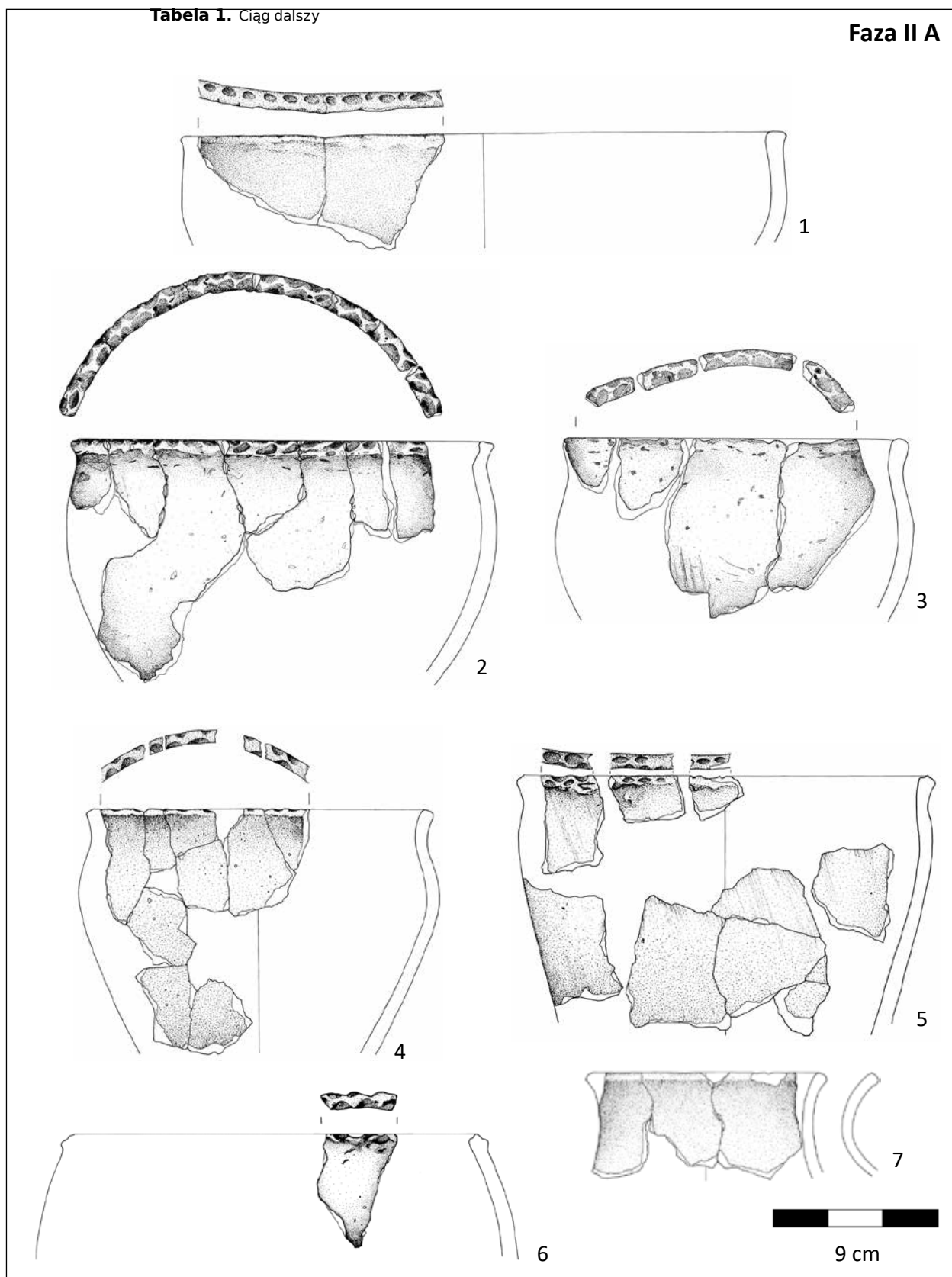
Tablica 1. Zabytki z Fazy I (1-5) i II A (6-31) grodziska w Wieprzu, st. 20 (rys. A. Kucharska-Wach i P. Potocka)

Tablica 2. Fragmenty ceramiki z Fazy II A grodziska w Wieprzu, st. 20 (rys. A. Kucharska-Wach)

Tabela 1. Ciąg dalszy

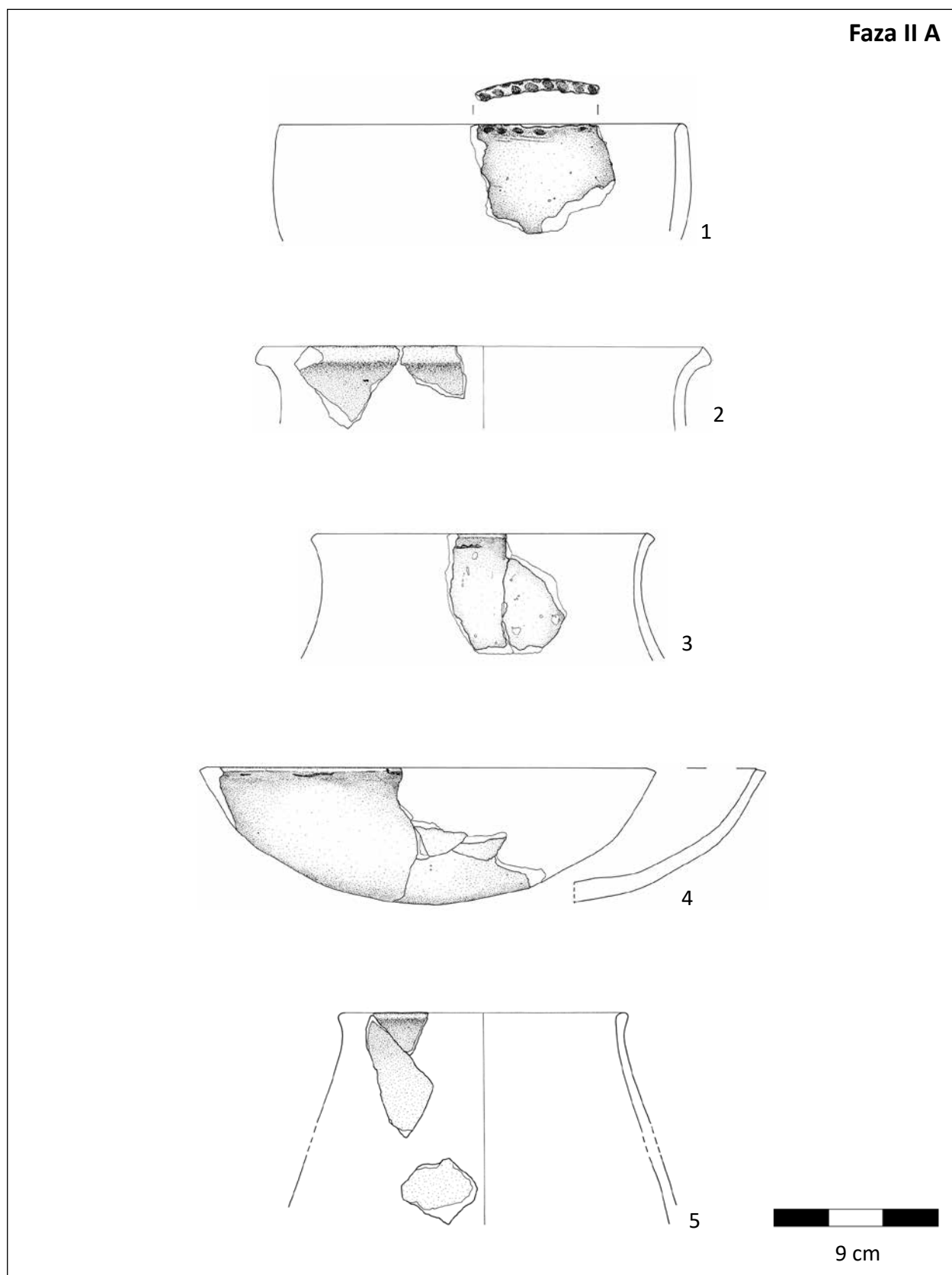
Faza II A

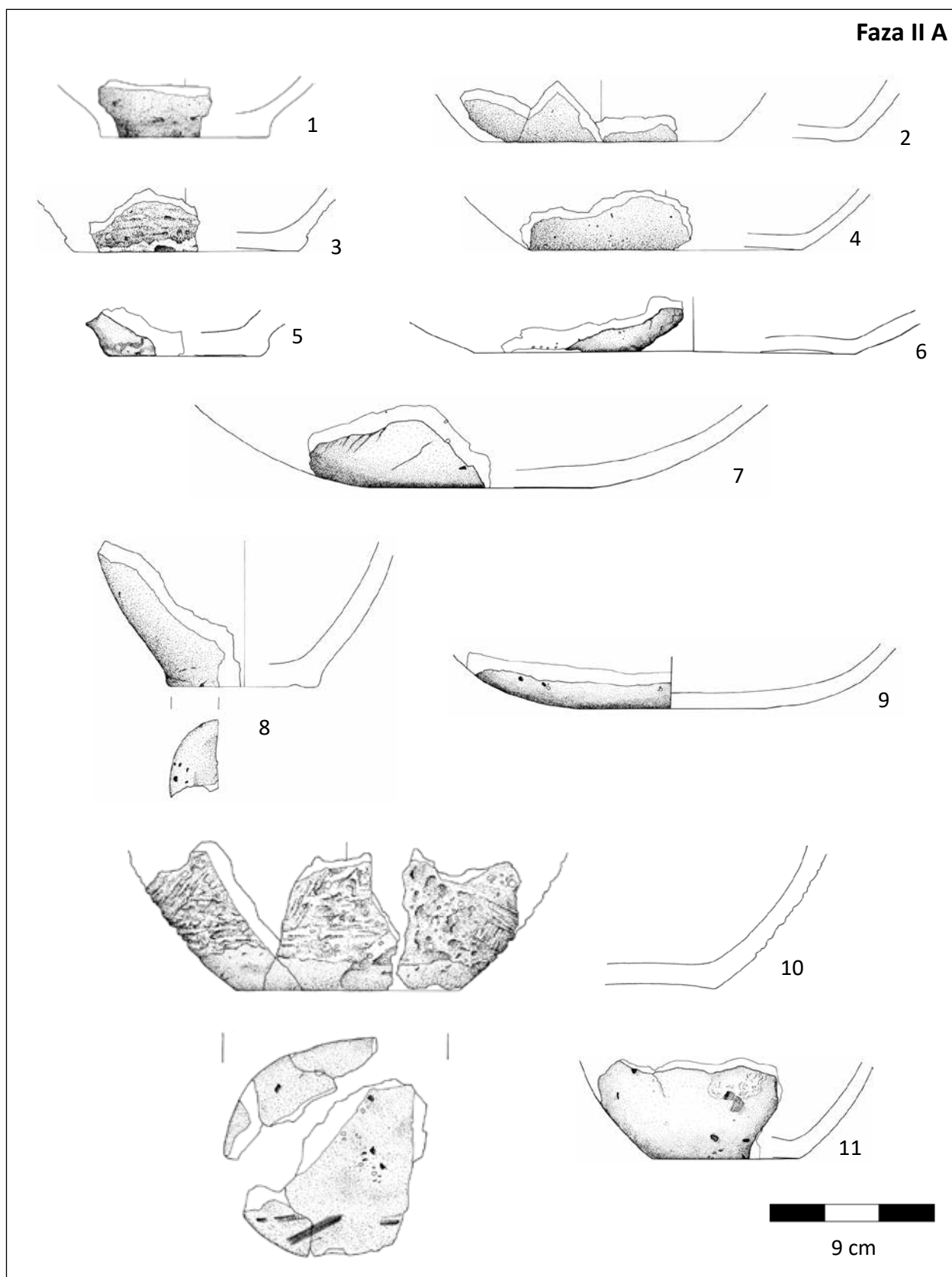
Tablica 3. Fragmenty ceramiki z Fazy II A grodziska w Wieprzu, st. 20 (rys. A. Kucharska-Wach)

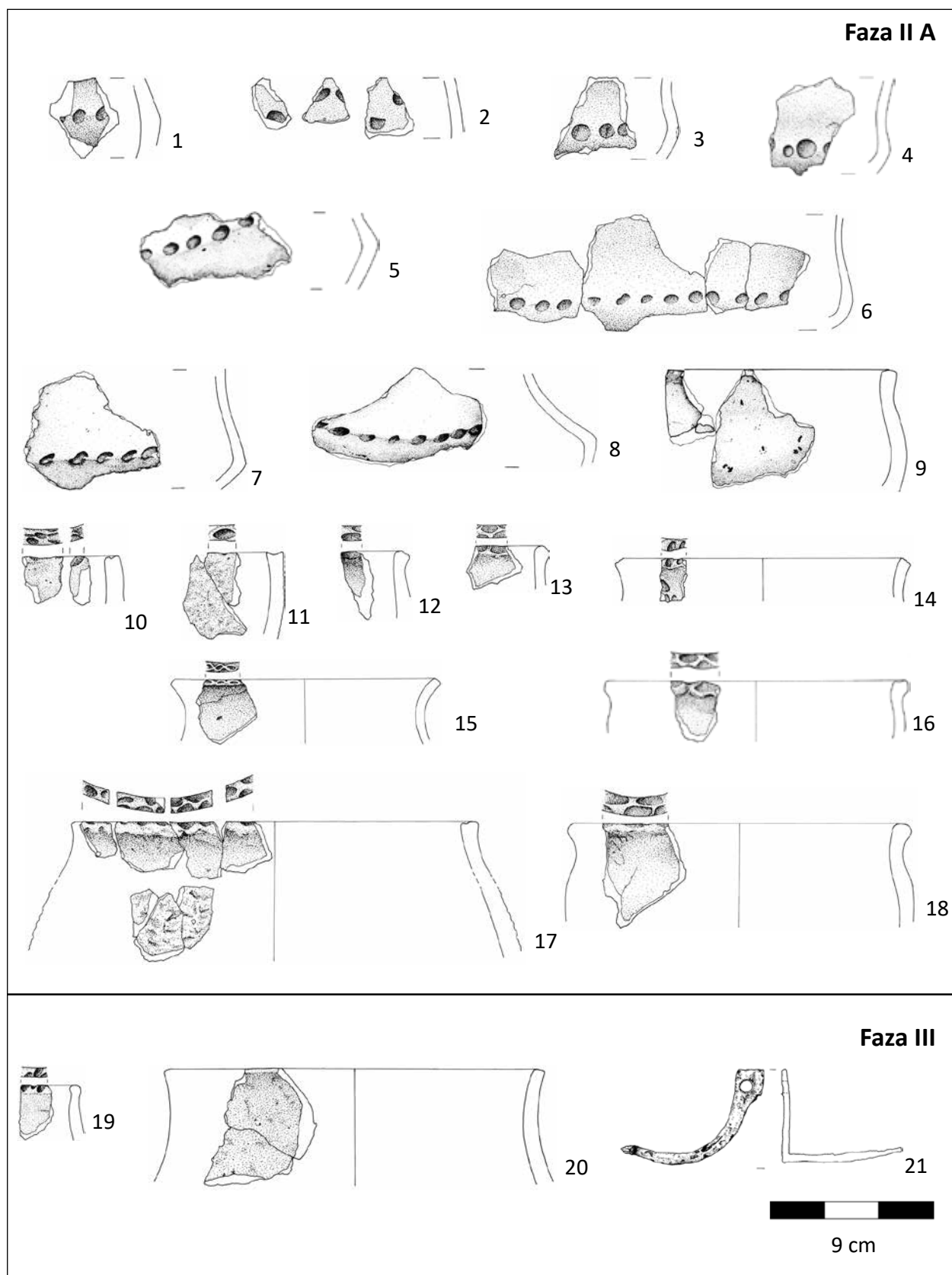
Faza II A

Tablica 4. Fragmenty ceramiki z Fazy II A grodziska w Wieprzu, st. 20 (rys. A. Kucharska-Wach)

Tablica 5. Fragmenty ceramiki z Fazy II A grodziska w Wieprzu, st. 20 (rys. A. Kucharska-Wach)

Tablica 6. Fragmenty ceramiki z Fazy II A (1-18) oraz zabytki z Fazy III (19-21) grodziska w Wieprzu, st. 20 (rys. A. Kucharska-Wach i P. Potocka)

większych partii naczyń, nie pozwala w tym przypadku wnioskować o ich formie. Sugerować można tylko, że mogą to być czepaki, dzbanki lub misy. Fragmenty górnych części naczyń z takimi brzegami znaleziono w wypełniku rowu 25 oraz w jednostce 29 z fazy IIA grodziska (tabl. 1:17, 22-23, 25; 2:1-3, 11).

2.4. Naczynia o powierzchni pokrytej chropowaceniem

Naczynia chropowate są reprezentowane niezbyt licznie, przez 105 fragmentów brzuśców, kilka części przydennych i den lekko wklęsłych oraz trzy części górnych naczyń z zachowanym wylewem. Górne części pochodzą z naczyń szerokootworowego, baniastego z pogrubionym brzegiem (tabl. 2:6) oraz z dwóch naczyń z brzegiem ornamentowanym wgłębieniami. Jedno z tych naczyń to garnek z zachyloną częścią górną (tabl. 6:11) z brzegiem zdobionym głębokimi wgłębieniami. Jego powierzchnia pokryta była cienką warstwą glinki z drobnymi ziarnami, tworzącą wyraźne, lecz drobne zmarszczenia gliny. Była to lekko baniasta forma naczynia z niewydzielonym wylewem i czarnym, gładkim wnętrzem. Drugie z naczyń o ornamentowanym brzegu to duże naczynie o średnicy 28 cm, które miało wygładzaną powierzchnię pod ozdobnym wylewem i lekkie chropowacenie na brzuścu. Ze względu na dużą średnicę wylewu, a niezbyt masywne ścianki, oraz ceglaste, wygładzone wnętrze, można sugerować, że służyło ono jako naczynie zasobowe, a nie przenośne naczynie do gotowania (tabl. 6:17). Pozostałe fragmenty o powierzchni chropowatej zachowały się w niewielkich rozmiarach i trudno określić dokładniej formy naczyń, z których pochodzą. Garnki zasobowe, schropowate miały barwę jasnobrązową lub czerwono-brązową (2,5 YR 5/4), oraz trójbarwne przełamy, z masą ceramiczną zawierającą dużą i średnią ilość ziaren domieszki różnicowanej granulacji i barwy oraz miki.

2.5. Misy

Zidentyfikowane w omawianym zbiorze fragmenty rozłożystych form naczyń pochodzą z siedmiu różnych mis. Jeden fragment pochodzi z jednostki stratygraficznej 29 z Fazy IIA grodziska. Jest to wyjątkowo cienkościenna miseczka o średnicy wylewu wynoszącej 14 cm, półkulistej formy, o powierzchni wyswieconej, barwy brązowej (tabl. 2:5). W skład masy ceramicznej wchodziła mała ilość domieszki schudzającej w postaci bardzo drobnego piasku oraz miki. Przełam był jednowarstwowy, a ścianki delikatne i dobrze opracowane. Pozostałe fragmenty mis to duże, masywne i mocno rozłożyste formy o wychylonych wylewach, z krawędziami obłymi lub płasko ściętymi. Przeważnie mają one lekko esowate kształty i poszerzone brzegi. Misy te mają średnicę wylewu wynoszącą od 18 do 30 cm i gładkie, wypolerowa-

ne powierzchnie, lepiej opracowane pod wylewem, a w partiach brzuśca poniżej brzuśca - bardziej matowe. Barwa mis jest różnicowana, głównie czarna, ale także jasnobrązowo-ruda (2,5YR 5/4). Fragmenty mis zostały odkryte w jednostce stratygraficznej 31 z Fazy I grodziska oraz w jednostce 3 i w wypełniku rowu 25 z Fazy IIA (tabl. 1:4; 2:7, 12, 14, 16; 4:4).

2.6. Naczynia z długą szyjką

Do tej grupy należą naczynia dwóch rodzajów: z długą, łukowato wygiętą szyjką, z wylewem ukośnie ściętym i krawędzią zewnętrzną lekko zaokrągloną oraz z wylewem lekko wychylonym i płasko ściętą krawędzi. Są to naczynia o powierzchni wypolerowanej lub wyswieconej z obu stron lub gładkiej, matowej, barwy czerwono-brązowej, jasnobrązowej, lub ciemnobrązowo-czarnej, najczęściej pokrytej cienką warstwą czarnej glinki z obu stron (5 YR 3/2, 2,5/1). W dwuwarstwowym przełomie widoczna jest mała ilość domieszki w postaci ziaren piasku i miki. Były to formy dość duże, o sporej pojemności, średnicy wylewu wynoszącej ok. 20 cm. Część zachowanych fragmentów tego rodzaju naczyń wykazuje ślady zniszczenia i splukania, a ich pierwotna ścianka zachowana jest tylko miejscami. Tego rodzaju naczynia dobrze wykonane, o równych grubościach wygładzonych ścianek, można uważać za tzw. ceramikę stołową. Były to prawdopodobnie dzbanki, amfory lub wazy (tabl. 1:17, 24; 2:10; 3:7; 4:2-3, 5; 6:20). Fragmenty takich form naczyń znaleziono w jednostce 3 i w wypełniku rowu 25 z Fazy IIA grodziska oraz w jednostce stratygraficznej 2 z Fazy III.

2.7. Inne formy naczyń

Pozostałe drobne fragmenty ceramiki z zachowaną częścią brzegową to pojedyncze egzemplarze różnych naczyń. Pochodzą z jednostek stratygraficznych faz I i II grodziska. Wszystkie mają wygładzone, wypolerowane lub nawet wyswiecone ścianki. Fragmentaryczność zachowania nie daje pewności co do ich przeznaczenia czy funkcji. Naczynia z Fazy I grodziska (tabl. I:2-3) mają gładką, wypolerowaną powierzchnię barwy brązowej (5YR 5/8; 2,5YR 6/4). Małe średnice ich wylewów i ukształtowanie ścianek wskazują, że były to: naczynko miniaturowe i dzbanuszek o czarnej powierzchni. Inne zachowane fragmenty mogą pochodzić z form takich, jak czarki lub miseczki (tabl. 1:10-14, 16, 18-20, 28-29). Wypolerowane powierzchnie od wewnątrz zachowanych fragmentów sugerować mogą zastosowanie tych form jako np. waz lub mis. Inne małe fragmenty o powierzchni wyswieconej czarnej i gładkiej brązowej i matowej są zbyt niewielkie aby sugerować formę naczynia, z którego pochodzą. Niewątpliwie jednak pochodziły także z zestawu naczyń określanych jako należących do tzw. zastawy stołowej.

3. Ornamentyka naczyń

Ozdabianie naczyń z grodziska w Wieprzu, st. 20 było niezwykle rzadkie i przejawiało się głównie palcowymi wgłębieniami na brzegach garnków i talerzy o gładkich i lekko chropowaconych powierzchniach. Ozdabiano też garnki listwami plastycznymi z charakterystycznymi nieregularnymi, owalnymi wgłębieniami palcowymi (tabl. 1:31). Najczęściej na wypolerowanych powierzchniach naczyń o ostrym załomie brzuśca napotykamy ornament dużych, owalnych wgłębień palcowych (tabl. 6:1-8). Wykonywane były one starannie w regularnych rzędach, najczęściej na załomie brzuśca lub nieco powyżej. Rzadko występował natomiast ornament w postaci drobnych nakłuć (tabl. 1:12), czy też drobnych poziomych żłobień (tabl. 1:19), wykonywany na wypolerowanych brzuścach barwy brązowej czy na cienkościennych naczynkach. Fragment zdobionymi poziomymi żłobkami pochodzi z wyswieconej szyjki czarnego, małego naczynia, zapewne dzbanuszka. W sumie zidentyfikowano jedynie 29 fragmentów naczyń ozdobionych ornamentem (tabl. 1:12, 19, 26-27, 31; 3:1-6; 4:1; 6:1-19).

4. Dna naczyń

Mała liczba 28 fragmentów den nie uprawnia do szerszego uogólnienia, tym bardziej, że większość z nich jest zachowana w małych ułamkach i trudno określić ich formę. Są to pojedyncze egzemplarze lekko wklęsłych, płaskich i wklęsłych den naczyń gładkich i wypolerowanych, przeważnie naczyń rozłożystych i garnków lekko baniastych (tabl. 4:4; 5:1-11) oraz półkoliste spodnie części mis (tabl. 4:4; 5:9). Część den charakteryzuje się wydzieloną stopką (tabl. 5:1, 3, 5, 8). Jedno z den lekko wklęsłych, grubościennych, ma liczne negatywne odciski substancji organicznych i pochodzi z naczynia o powierzchni pokrytej mocnym chropowaceniem na całej zachowanej ścianie (tabl. 5:10).

5. Ucha

W omawianym zespole zidentyfikowano dwa niewielkie ucha o podobnej wielkości i rodzaju, pochodzące z nawarstwień Fazy IIA. Jeden fragment jest niewielkiego rozmiaru (tabl. 1:16) i nie możliwości bliższego określenia kształtu naczynia, z którego pochodziło. Drugie, małe ucho, pochodzące z jednostki 3, jest złączone z częścią ścianki naczynia (tabl. 1:30). To lekko wypukłe ucho, o szerokości ok. 1,6 cm i długości 2,7 cm, ma przy ścianie niewielki prześwit, wyraźnie wystarczający jedynie na przeciągnięcie sznura. Należało ono do niewielkiego cienkościennego naczynia o powierzchni gładkiej brązowej z zewnątrz i czarnej wewnątrz.

6. Podsumowanie

Zestaw form naczyń odkryty na terenie grodziska w Wieprzu, st. 20 charakteryzuje się głównie różnorodnymi formami naczyń o powierzchni gładkiej, matowej, wypolerowanej i wyswieconej. Dominuje wśród nich barwa powierzchni brązowa, ruda, czy brązowo-szara (5YR 5/6, 5/8; 2,5 YR 6/6, 5/4; 7,5YR 5/3, 4/4); naczyń czarnych (10YR 2/1) i wyswieconych jest zdecydowanie mniej. Zastanawiająca jest w zestawie naczyń znikoma liczba garnków o powierzchni pokrytej drobnym chropowaceniem. W ogólnie małym zestawie fragmentów z zachowaną częścią brzegową, dominują formy z ozdabianym wgłębieniami brzegiem. Interesujące jest, że znaleziono tu sporo różnych mis i głębokich naczyń misowatych lub waz. Naczynia nie noszą większych śladów okopceń i brak jest czarnej spalenizny na ich powierzchni. Spore zniszczenie, starcia i wypłukanie powierzchni, a także częściowe przepalenie odkrytych fragmentów utrudnia ocenę materiału ceramicznego. Generalnie zestaw ceramiki jest analogiczny do form znanych z innych stanowisk osadniczych i z grodzisk tego regionu: np. ze Starzykowa Małego, gm. Iława, pow. iławski, Kretowin, gm. Morąg, pow. iławski⁶; Starego Dzierzgonia, st. 1, pow. sztumski⁷ czy Tątlówek, st. 2, gm. Morąg, pow. iławski⁸. Ze względu na charakterystyczny zestaw ceramiki⁹ i analogie z innych stanowisk osadniczych i cmentarzysk grodzisko w Wieprzu, st. 20 należy datować na wczesną epokę żelaza, a dokładniej na IV-II w. p.n.e. i wiązać z II/III i III fazą kultury kurhanów zachodniobałtyjskich.

Inne znaleziska

1. Przedmioty wykonane z metalu

W nawarstwieniach Wału I znaleziono fragment mocno skorodowanego drutu żelaznego, o przekroju okrągłym, średnicy 0,2 cm, zachowanego na ok. 9 cm długości. Być może jest to część kolistej ozdoby o średnicy okręgu wynoszącej ok. 7 cm (tabl. 1:5).

Z kolei w warstwie erozyjnej powstałej po opuszczeniu grodu znaleziono fragment nieokreślonego przedmiotu wykonanego z żelaza. Kwadratowe zakończenie tego przedmiotu ma okrągły otwór o średnicy 0,6 cm. Przedmiot ten, być może okucie, w przekroju

⁶ Ł. Okulicz 1970: tabl. 26.

⁷ Gazda *et al.* 2013: ryc. 28:d, g, h.

⁸ Por. opracowanie wyników badań tego stanowiska w niniejszym tomie.

⁹ Por. dobrze datowane zespoły ceramiki grobowej: Hoffmann 1999: tabl. 65:10, 17, 20; 67:15; 73:3-6, 22; 94:4-6; 133:7, 10-13; 139: 12, 16-17; 144:14; 159: 11-14; 162:5; 2000: ryc. 35-40.

Ryc. 16. Kamień żarnowy (fot. Z. Kobyliński)

prostokątny, zachowany jest na długości ok. 15 cm (tabl. 6:21).

W warstwie powierzchniowej grodziska znaleziono natomiast część stalowej łyżki, bez zachowanego uchwytu, stanowiącą ślad bliżej nieokreślonej XIX-wiecznej działalności na tym obszarze.

2. Przedmioty z kamienia

W wypełnisku dołu postłupowego 30 znaleziono cztery rozcieracze kamienne:

- mały rozcieracz o powierzchniach tarcia kształtu zbliżonego do trójkąta o wymiarach 7,5 x 7,5 x 7,8 cm i grubości 4,2 cm; dwie boczne powierzchnie, które były ścianami pracującymi, są wypłaszczone i mocno wypolerowane, a pozostałe ściany są dość nieregularne;
- mały rozcieracz nieregularnego kształtu o wymiarach 5,5 x 7,5 x 7,8 cm i grubości ok. 3,5 cm; tylko jedna jego powierzchnia jest w średnim stopniu wygładzona; rozcieracz ten nie był zbyt długo użytkowany, ponieważ brak śladów starannego opracowania jego brzegów;
- duży rozcieracz o wymiarach 6 x 9 x 10,5 x 12,5 cm, w kształcie nieregularnego owalu, z jednej strony uszkodzony; posiada trzy szerokie ściany pracujące, ze śladami wygładzenia na powierzchni o średnicy ok. 5 cm i jedną ścianę wąską z gładką powierzchnią o średnicy ok. 2,5 cm;
- duży rozcieracz o wymiarach 5,2 x 10,5 x 12,5 cm; ma nieregularny kształt i jedną ścianę w średnim stopniu wygładzoną; pozostałe ściany są nierówne i słabo opracowane; prawdopodobnie był w niewielkim stopniu wykorzystywany.

W tym samym m. obiekcie znaleziono także kamień żarnowy (ryc. 16).

KOŚCI ZWIERZĘCE

JOANNA PIĄTKOWSKA-MAŁECKA

W trakcie badań pozyskano 55 fragmentów kości zwierzęcych, z czego 53 fragmenty pochodziły z obiektu 25, czyli rowu wypełnionego dużą ilością spalenizny i licznymi fragmentami ceramiki. Pozostałe dwa fragmenty odnaleziono na obszarze majdanu. Z całego zbioru pod względem gatunkowym i anatomicznym udało się określić jedynie 15 fragmentów. Było to spowodowane silnym rozdrobnieniem materiału (część fragmentów pochodziło zapewne z tych samych elementów anatomicznych), a w trzech przypadkach jego silnym przepaleniem. Zidentyfikowane fragmenty kości należały do owcy/kozy (7 fragmentów), bydła (3 fragmenty) oraz świni (1 fragment).

CHRONOLOGIA STANOWISKA

URSZULA KOBYLIŃSKA, RAFAŁ SOLECKI
I JACEK WYSOCKI

Ogólne datowanie grodziska w Wieprzu, st. 20 możliwe jest na podstawie analizy materiału ceramicznego, która na podstawie analogii pozwala ustalić chronologię na około IV-II wiek p.n.e. Potwierdza to także datowanie radiowęglowe. Wytypowano do niego fragment węgla drzewnego z warstwy (29), która jest jednym z wypełnisk rowu (25), położonego poza linią wałów i fos. Datowanie po kalibracji dało przedział lat 378-202 p.n.e. z prawdopodobieństwem 95,4%. Dla jednego z fragmentów ceramiki z obiektu (25) wykonano ponadto datowanie metodą termoluminescencyjną. Analiza ta dała przedział lat 140 p.n.e. – 120 n.e.¹⁰. Na podstawie odkrytego materiału ceramicznego, znajdującego się przede wszystkim w zewnętrznym rowie wypełnionym spalenizną oraz wyników datowania radiowęglowego i termoluminescencyjnego należy datować stanowisko na okres wczesnej epoki żelaza (IV-II w. p.n.e.) i wiązać przełomem fazy II i III oraz fazą III kultury kurhanów zachodniobałtyjskich¹¹.

DZIEJE GRODZISKA W WIEPRZU, ST. 20

RAFAŁ SOLECKI I JACEK WYSOCKI

System fos i wałów odcinających cypel od wysoczyzny powstał z całą pewnością przez usypanie wałów z materiału wybranego z fos. Jedynie na wale okalającym majdan zidentyfikowano dwa doły postłupowe, sugerujące występowanie tam jakiejś formy palisady. U zewnętrznej podstawy Wału II i wewnętrznej podstawy Wału III odkryto kilka dużych głazów układających się

¹⁰ Kobyliński 2017: 107.

¹¹ Okulicz 1970: 102-104.

na krawędzi Fosi III, co może świadczyć o umocnieniu głazami podstawy tych wałów. Ponieważ w zasypie fosy odkryto tylko nieliczne kamienie, należy sądzić, że lico wału nie było zbudowane z kamieni.

Związek grodziska z ludnością reprezentowaną przez kulturę kurhanów zachodniobałtyjskich potwierdzają odkrycia w tym rejonie licznych śladów osadnictwa związanych z tą kulturą (ślady osad na południe od grodziska) a także znajdujących się w niewielkiej odległości (do 5 km) licznych kurhanów, nie badanych wprawdzie dotychczas, ale wiązanych przez badaczy tych terenów również z kulturą kurhanów zachodniobałtyjskich. Badania wielokulturowego kopca w pobliskim Pomielinie przyniosły m.in. odkrycie grobu popielnicowego kultury kurhanów zachodniobałtyjskich (IV-II wiek p.n.e.)¹².

Szeroki horyzont chronologiczny uzyskany w wyniku analiz laboratoryjnych nie pozwala na bardziej

precyzyjne określenie chronologii stanowiska. Pozwala natomiast na postawienie hipotezy, że stanowisko było użytkowane przez dłuższy czas. Nie oznacza to jednak, że typ osadnictwa był ciągły. Nie przemawia za tym niewielki obszar majdanu i występujące na nim pojedyncze, rzadkie bruki i warstwy kulturowe o małej miąższości z niewielką liczbą fragmentów ceramiki i kości zwierzęcych. Raczej była to forma cykliczna, a więc okoliczna społeczność wiązana z tą kulturą być może powracała tu kilkukrotnie, np. w przypadku zagrożenia. Taka interpretacja miałoby swoje potwierdzenie, nie tylko w materiale ceramicznych, ale także w kolejnych warstwach o charakterze użytkowym, które rozdzielają warstwy erozyjne, narastające w obrębie fos. Zagadką pozostaje rów wypełniony spalenizną i licznymi fragmentami ceramiki. Obiekt ten może świadczyć o funkcji grodu związanej z obrzędami religijnymi, chociaż możliwe jest także użycie ognia do obrony terenu grodu w trakcie napaści wrogich grup ludności.

¹² Hoffmann 1996: 82-83; Skóra 2010: 33.

